gukat a szerep és a helyzet igazságához tartva kérik a középiskolás diákok véleményét olyan kérdésekben, amelyek minden bizonnyal a *Titkaink*, a *Reflex* és a *Bihari* esetében is felmerülnek a nézőkben. Véleményezhetik Laci tettét, és arról gondolkozhatnak vele, hogy lett volna-e más megoldás, mint elfogadni az iskolavezetés ajánlatát. Segíthetnek Giginek abban, hogy miként vonja kérdőre barátját. A vallomás után elbizonytalanodott Apa kérdése kapcsán (volt-e értelme most elmondani a lányomnak, hogy mi történt a múltban, vagy jobb lett volna, ha örökre titok marad?) arról mondhatnak véleményt, hogy nekik, a gyerekekunokák generációjának van-e köze az apák-nagyapák bűneihez. Az előadás végén pedig arról gondolkozhatnak, hogy megírja-e Gigi a saját apjáról szóló leleplező cikket. Egyáltalán nyilvánosságra kell-e hozni ezeket az ügyeket? Végül azt is megfogalmazhatják és megmutathatják, hogy ők személy szerint mit csinálnának az irattári aktákkal. A *Jelentés* tehát Gigi személyén keresztül és a részt vevő diákok aktivitásával a következő generációt állítja középpontba. Nem az elkövetőket, nem az áldozatokat, hanem azokat, akik megörökölték ezeket a traumákat.

A *Jelentés* műfajából adódóan, az interaktivitás lehetősége folytán már az előadás során párbeszédet kezdeményez. Nemcsak szembesül és szembesít, nemcsak közelebb visz a feldolgozás lehetőségéhez, hanem továbblép, megkezdi magát a feldolgozás folyamatát is. A *Titkaink*, a *Bihari*, a *Reflex* és az ezeket bemutató színházak (legyenek kőszínházak vagy független társulatok) fontos missziója a téma felvállalása, a probléma felszínre hozása és a továbbgondolásra késztetés. Kétségkívül mind a négy alkotás fontos előadása a kortárs magyar színháznak, s bár témafelvetésük provokatívnak tűnhet, hatásuk bizonyosan túlmutat azon a pár órán, amit a színházban töltünk.

Fuchs Lívia

Fogaskerekek között

MEGFIGYELÉSEK, BESZERVEZÉSEK ÉS BESZERVEZÉSI KÍSÉRLETEK A HATVANAS–HETVENES ÉVEK TÁNCMŰVÉSZETÉBEN – HÁROM TÖRTÉNET

Az alábbi történeteket kizárólag korabeli dokumentumok alapján próbáltam meg rekonstruálni. Nem feledve, hogy az a csapdahelyzet, amelybe a kényszer alatt beszervezettek kerültek, aligha tette lehetővé a valódi döntést, miközben azt sem tudhatták, milyen következményei lesznek az általuk leírtaknak. A kor belügyi szakzsargonja, nyelvi fordulatai, a szavak jelentésének torzulásai is szinte lehetetlenné teszik a történtek hiteles feltárását. Ennek ellenére nem szembesítettem az irattári anyagokat sem a három ügyben érintett s ma is köztünk élők, sem pedig a rég halottak egykori ismerőinek emlékeivel és mai nézőpontjával – s néhányukról őrzött személyes emlékeimmel sem –, hogy a maga hétköznapi brutalitásában idézhessek fel néhány történetmozaikot az ötvenes–hatvanas évtizedből. Abból a korszakból, amelyben a hatalmat birtoklók semmibe vehettek bárkit, hiszen az ő – az akkori „mi" – nézőpontjukból mindenki csak alkalmas és engedelmes eszköznek vagy kiiktatandó ellenségnek látszott. Az államvédelem persze elsősorban és mindenekelőtt a veszélyesnek ítélt politikai-ideológiai nézeteket vizslatta, és bár a táncosok körében erre alig bukkant, a táncosközösség néhány tagja így sem kerülhette el a BM figyelmét.

●

Az Állami Balett Intézetet igazgató *Lőrinc György*[1] beszervezésének ötlete a dossziéjában[2] található iratok szerint 1953 novemberében merült fel. Lőrinc a BM II/4-es alosztálya nézőpontjából ugyanis alkalmas személynek tűnt arra, hogy Párizsban élő testvéréről, Lőrinc Lászlóról jelentsen, mintegy előkészítve annak későbbi beszervezését. L. Lászlóra a párizsi konzulátus 1953. XI. 7-i jelentése hívta fel a figyelmet, mint olyan személyre, akivel érdemes lenne foglalkozni, mert olyan helyen dolgozik, ami „számunkra munkánk szempontjából fontos lehet".[3] A korábbi vízumkérelmeket vizsgáló informátor szerint L. László a francia Pénzügyi és Gazdasági Minisztérium osztályvezetője, bár később a Belügyminisztérium alkalmazottjának

[1] Lőrinc György (1917–1996) A magyar balettművészet három évtizeden át meghatározó személyisége. Szentpál Olga modern tánc (mozgásművészeti) iskolájában tanult, majd a világháború után, 1948-tól a Szegedi Nemzeti Színház tánckarának vezetője volt a színház államosításáig. 1950-ben Budapesten az épp betiltott modern tánc iskolák és az államosított Nádasi Stúdió utódaként létrehozott és a professzionális balettképzésben monopolhelyzetet élvező Állami Balett Intézet alapító-igazgatója lett. 1961-ben vette át a Magyar Állami Operaház balettegyüttesének vezetését, innen 1977-ben ment nyugdíjba.

[2] Állambiztonsági Hivatal Történeti Levéltára (ÁBTL), K–1148. A dokumentumokból közölt idézeteket mindenütt betűhíven közlöm – F. L.

[3] Uo. 40. o.

véli. S miután L. László és felesége is Romániában született magyarok, „hozzátartozóikon keresztül megvan arra a lehetőség, hogy tanulmányozását mielőbb meg lehessen kezdeni”.[4] Az otthoniak közül elsőként a testvér, Lőrinc György neve szerepel e jelentésben, de a barátok között ott találjuk a Rabinovszky házaspárt is, akiknél a Lőrinc család akkoriban lakott.[5]

A beszervezéshez először környezettanulmányra volt szükség, amelyhez adatokat Lőrinc akkori és korábbi lakóhelyeinek házmestere és egy szomszéd szolgáltatott. E korábbi lakhely főbérlője révén került a BM látókörébe Pikler Ferencné is („jelenleg Pór Mária néven él”[6]), akinek férjét a Rajk-per kapcsán (mint „trockistát”) letartóztatták.[7] A férj további sorsáról az informátorok nem tudtak, viszont egybehangzóan állították, hogy Piklerné „megnyilvánulásai demokratikusak”. L. György és felesége, Merényi Zsuzsa[8] politikai nézeteiről ugyancsak azt állították, hogy mindketten helyeslik „népi demokráciánk politikáját”. A feleséget kedves, esetenként gyerekes személyiségként írják le, a férj szerintük kedélyes, barátságos, határozott, s „lakásán tartózkodása alatt legtöbb időt tanulással tölt, és esetenként táncol feleségével”.[9] Kifogásolnivalót egyedül Szentpál Olga viselkedésében találtak, aki szerintük barátságos ugyan, és nem nyilvánít politikai véleményt, de „érezteti, hogy tájékozottabb a műveltség terén”.[10]

A beszervezés következő lépéseként az alosztály sort kerített arra, hogy személyes benyomást szerezzen L. Györgyről. A beszélgetésre a Népművelési Minisztériumban került sor. Itt a rendőr főhadnagy, éppen a külföldi rokonokra tekintettel, egyelőre szóba sem hozta L. Lászlót, inkább igazgatói munkájáról, a Balett Intézetről kérdezgette. L. György ekkor – és majd a következő, még ugyancsak álcázott beszélgetésben – elmondja, hogy „káros jelenségek mutatkoztak meg egyes személyek részéről, akik az intézetben tanuló fiatal fiúkat homoszexuális partnerként akartak felhasználni. Az ő közbelépése nyomán ezeket a személyeket elbocsájtották.”[11]

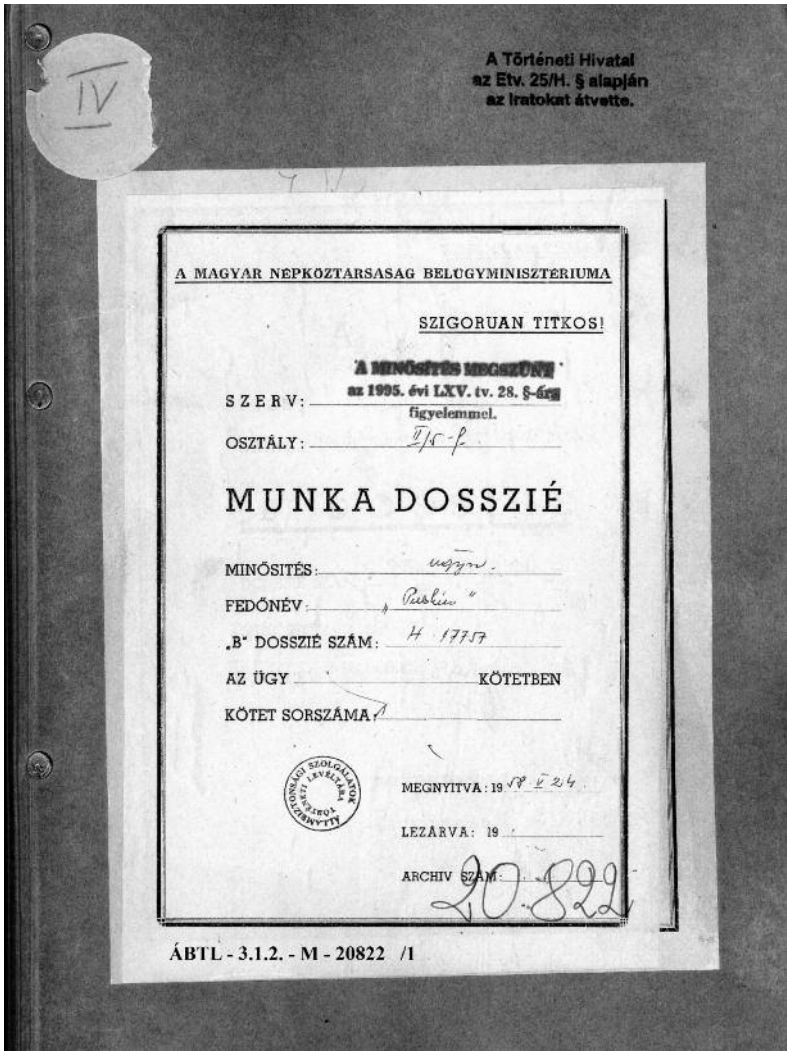
A Történeti Hivatal az Etv. 25/H. § alapján az iratokat átvette.

IV

A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BELÜGYMINISZTÉRIUMA

SZIGORUAN TITKOS!

A MINŐSÍTÉS MEGSZŰNT az 1995. évi LXV. tv. 28. §-ára figyelemmel.

SZERV:

OSZTÁLY: II/5-f.

MUNKA DOSSZIÉ

MINŐSÍTÉS: ügyn.

FEDŐNÉV: „Publin”

„B” DOSSZIÉ SZÁM: H 17757

AZ ÜGY KÖTETBEN

KÖTET SORSZÁMA:

MEGNYITVA: 19 78 V 24

LEZÁRVA: 19

ARCHIV SZÁM: 20.822

ÁBTL - 3.1.2. - M - 20822 /1

E beszélgetés eredményeként a főhadnagyban az a kép alakult ki L. Györgyről, hogy kimondottan értelmes, művelt, franciául jól beszélő, ambiciózus, igazi szaktekintély. „Magatartása kissé finomkodó, úgy beszél, mintha mindig színpadon lenne. Bátran bírálta a minisztériumot a balettintézet részére nyújtott elégtelen segítségért. Magabiztos, saját értékével tisztában lévő embernek mutatkozott. Politikailag képzettnek és eléggé szilárdnak látszik. Bizonyos fokú önhittség és beképzeltség mutatkozik nála. […] Jellemző rá, hogy bár munkatársai egy részével nincs megelégedve és kérte elhelyezésüket, semmi rosszat nem volt hajlandó mondani róluk.” Azt állítja, a munkát L. György biztosan el fogja vállalni, „ha más okból nem, karrierista törekvései miatt”. Ám abban veszélyt lát – mármint a BM-re nézve –, hogy L. György „Tipikusan polgári zsidó mentalitású. Nagy benne a rokonszeretet […], inkább magának szerez kellemetlenségeket, mint azoknak”.[12]

A személyes benyomásokat rögzítő jelentés után három nappal már meg is született a beszervezési javaslat, amely azt a célt tűzte ki, hogy L. György révén L. Lászlót tanulmányozhassák, majd őt is beszervezzék mint (most már úgy tudták) a Nemzetgazdasági

[4]Uo. 42. o.

[5]Lőrinc György Rabinovszky Máriusz művészettörténésznek és feleségének, Szentpál Olgának nem egyszerűen a növendéke volt, hanem a Rabinovszky házaspár mindkét tagja a köznapi tanár–tanítvány viszonynál jóval szorosabban kötődött a kiemelkedő tehetségű fiatal művészhez.

[6]Uo. 6. o. – Szül. Popper Mária, későbbi, ismertebb nevén Pór (vagy Poór) Anna (1913–2009), aki maga is járt Szentpál Olgához, majd a világháború után, párizsi emigrációjából hazatérve aktív szerepet játszott az újjászerveződő táncéletben. 1948-tól az első Táncszövetség főtitkára volt, 1946 és 1950 között vezette a Vasas Központi Művészegyüttest, 1951-től a Népművészeti Intézet táncosztályát irányította, majd az Intézet 1957-es átszervezése után eltávolították, ezután a Petőfi Irodalmi Múzeum munkatársa lett. 1970-ben doktorált, később számos színházi és tánc tárgyú kritikát és tanulmányt publikált.

[7]Pickler Ferenc (1916–?) mérnök, a harmincas évektől tagja volt az illegális kommunista pártnak. Franciaországba emigrált, ahol ugyancsak részt vett az ellenállásban. 1945-ben tért haza, a Jóvátételi Hivatalban dolgozott. 1949-ben a Rajk-ügy kapcsán vették őrizetbe népellenes tevékenység miatt. Első fokon 15 évre, másodfokon 12 évre ítélték.

[8]Merényi Zsuzsa (1925–1990) táncpedagógus. Szentpál Olga növendéke volt, majd 1949-től az egyik első ösztöndíjas a Szovjetunióban, ahol balettmester szakot végzett, így az ő révén honosodott meg Magyarországon a Szovjetunió befolyása alatti országokban kötelező balettpedagógiai módszer, az ún. Vaganova-metódus. 1952 és ’57 között a Színművészeti Akadémia tanára volt, ezzel párhuzamosan az Állami Balett Intézetben is tanított, utóbbiban 1987-ig, nyugdíjba vonulásáig.

[9]Uo. 4–7. o. és 10. o.

[10]Uo. 6. o.

[11]Uo. 32. o. – Az operaházi táncosok elbocsátásának nyomát semmilyen dokumentumban, évkönyvben nem találtam. – F. L.

[12]Uo. 8–9. o.

Minisztérium fordítóját. L. György beszervezése – életútjának ismerete, politikai nézetei és szellemi képességei alapján – problémátlannak tűnt, ezért is szerepelhetett a javaslatban, hogy „Beszervezését elvi alapon javaslom végrehajtani politikai beállítottsága alapján".[13] A Farkas Vladimir jóváhagyásával továbbgördülő beszervezés következő állomása egy színlelt útlevélügy volt. A Nagyváradon született L. Györgyöt állampolgársága tisztázása ürügyén hívták be az útlevélosztályra, ahol azonban két ÁVH-s tiszt beszélgetett vele eleinte művészeti kérdésekről, majd arról, hogy szükséges lenne a külföldi kapcsolatokkal rendelkező művészek államvédelmi megfigyelése. A jelentés szerint ekkor L. György maga említi meg Párizsban élő bátyját. A kihallgató tisztek ezután vetik fel, hogy szívesen megismernék a fivérét, hiszen fontos beosztása révén segíthetne az itthoniaknak egyes kinti tárgyaláson. Ekkor „Nevezett kijelentette, hogy szívesen rendelkezésünkre áll, és lehetőségei arányában igyekszik bennünket támogatni. [...] Ezután egy nyilatkozatot írt, amelyben kötelezi magát a konspirációra és a megbeszélt feladatok végrehajtására. Kérte nevezett, hogy ezeket a kérdéseket, melyeket vele megbeszéltünk, a következő találkozásig még átgondolhassa. Ebbe beleegyeztünk." A sikeresnek tartott beszervezés ellenére a jelentés írója megjegyzi, hogy szükséges még a megerősítése, mert egyelőre „a feladattal kapcsolatban téves elképzelései voltak, amelyekre megfelelő választ adtunk".[14]

L. György ekkor még nem kapott fedőnevet, holott fivérét július óta már „Adorján Pál" fedőnéven „tanulmányozták", azaz ellenőrizték a leveleit, hogy felderítsék politikai nézeteit, hajlandóságát az itthoni belügyi szervekkel való együttműködésre. Pontosabban tanulmányozták volna, de az egyszerűnek tűnő beszervezési folyamat megakadt, mert „Lőrincz György a beszervezését követő találkozón, 1954. aug. 31-én közölte velünk, hogy nem hajlandó velünk kapcsolatot fenntartani és részünkre feladatokat végrehajtani, mivel neki »gátlásai« vannak az államvédelmi munkával kapcsolatban".[15] E visszautasítás következtében L. Györgyöt „nem tudtuk felhasználni »Adorján Pál« tanulmányozásában".[16] Ám ettől még „Adorján" nem került ki az állambiztonság látóköréből, további megfigyelését a párizsi magyar követségre kiküldött hivatásos tisztre bízták, aki azt az instrukciót kapta, legyen barátságos „Adorjánékkal", hívja meg őket, legyen szívélyes a kapcsolatuk, „dicsérjék előtte öccsét mint jó szakembert, hátha levelet ad át neki".[17]

L. Györgyöt e dokumentumok szerint semmilyen retorzió nem érte, amiért nem vállalta a feladatot. Ezt feltehetően a beszervezési kísérlet időpontjának politikai légköre, valamint megkérdőjelezhetetlen baloldali elkötelezettsége indokolhatta, hiszen a jellemzéséhez beszerzett és az iratokhoz csatolt 1950-es életrajzából[18] nyilvánvaló volt (azon túl, hogy egyik bátyja hősi halált halt a spanyol polgárháborúban), hogy amint hazatért a szovjet hadifogságból – hasonlóan második feleségéhez, a deportálásból visszatért Merényi Zsuzsához –, felvételét kérte az MDP-be, s azóta is folyamatosan végzett pártmunkát.[19]

L. György dossziéjában 1955-től 1961 végéig már nem szerepel új anyag, neve azonban ekkor ismét szóba került, mint aki az elhárítás szempontjából felhasználható lehetne. Lőrinc ekkor már az Operaház balettigazgatója, „párttag, hivatalos kapcsolatunk", ezért róla hálózati úton információ nem gyűjthető, írta róla Hollós Ervin. S azt is leszögezte, hogy becsületes, jó elvtárs, aki „mint kommunista vezető megállja a helyét az operai balett vezetésében. Rendkívül jó pedagógiai érzékkel kézben tartja a balettkart, ahol alapos nevelő és fegyelmező módszereket kellett bevezetni. Politikai magatartására vonatkozóan nincs tudomásunk arról, hogy helytelen politikai nézeteket vallana."[20]

●

A HVDSZ Bihari János Táncegyüttes 1958 nyarán – amikor még csak néhány különösen megbízható kiválasztott utazhatott külföldre – lehetőséget kapott arra, hogy a debreceni Kodály Kórussal együtt részt vegyen egy angliai néptáncfesztiválon. A turnét a BM négy hónapos, alapos vizsgálódása előzte meg, amelynek része volt a kiutazók előéletére vonatkozó adatok begyűjtése az esetleges disszidálás vagy a már kint lévő disszidensekkel létesítendő kapcsolat megelőzésére. Az általános gyanakváson túl az is indokolta a fokozott figyelmet, hogy az együttes alapítói, Novák Ferenc[21] és Boross Géza „tevékeny részt vett az ellenforradalmi időszakban a Cserkész szövetség újjászervezésében. [...] Többoldalú jelzéseink szerint a cserkész szervezés nem szűnt meg az együttesen belül az ellenforradalom leverése után sem, hanem fentnevezettek vezetésével továbbél ez a szellem, amely kifejezésre jut a cserkészjellegű táborozásokban, a regős-nacionalista irányzatú általános és művészeti nevelés folytatásában."[22] Márpedig az 1956 utáni légkörben mindenütt revizionista és narodnyik-nacionalista gócokat vizionáló hatalom számára ideológiailag nagyon is kockázatosnak látszott a főként fiatalokkal foglalkozó amatőr táncegyüttesek tevékenysége. Hiszen ezek vezetői – már csak életkorukból adódóan is – a világháború előtt, az 1948-ban feloszlatott cserkészmozgalomban ismerkedtek meg a néphagyománnyal, így óhatatlanul narodnyiknak számítottak. A BM gyanakodását az is indokolta, hogy a Bihari Együttest a szakmai véleményezésre felkért Népművelési Intézet[23] táncosztálya (élén Poór Annával) ajánlotta az utazásra mint „az ország legjobb

[13]Uo. 12. o.
[14]Uo. 32–33. o.
[15]Uo. 17. o.
[16]Uo. 34. o.
[17]Uo. 35. o.
[18]Uo. 27. o.
[19]Lőrinc György 1948 előtti sorsáról és pályájáról részletesen ír fia, Lőrinc László: *Ég és föld között*. Orkesztika Alapítvány, 2005 – Merényi Zsuzsa háború alatti sorsáról testvére beszél a vele készült életútinterjúban: http://www.centropa.org/hu/biography/merenyi-lea
[20]Uo. 50. o.
[21]Novák Ferenc (1931–) táncos, koreográfus, néprajzos, a Bihari Együttes alapítója, az amatőr néptáncmozgalom vezető alkotója, akit 1965-ben felkértek a hivatásos Honvéd Művészegyüttes tánckarának vezetésére is. 1975-től innen elszerződve a Szegedi Nemzetközi Néptáncfesztiválok fő szervezője és az Amszterdami Nemzetközi Néptáncszínház koreográfus-rendezője lett. 1983-ban tért vissza a Honvéd Együtteshez, s ettől kezdve nyugdíjazásáig vezette a Honvéd Táncszínházat (ma Magyar Nemzeti Táncegyüttes). Életéről több könyv is született: Novák Ferenc Tata: *Elmondtam én...* Planétás, 2001; Novák Ferenc Tata: *Tánc, élet, varázslat*, Hagyományok Háza, 2016.
[22]ÁBTL, OD 1503 848. o.
[23]Az Intézet előbb Népművészeti, majd 1957-től Népművelési Intézet néven működött.

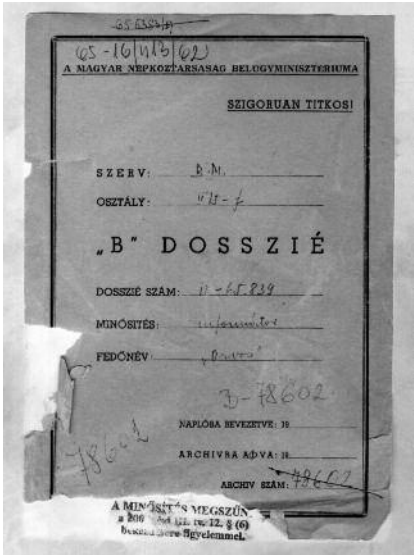
A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BELÜGYMINISZTÉRIUMA

SZIGORÚAN TITKOS!

SZERV: B.M.

OSZTÁLY: II/5-f

„B" DOSSZIÉ

DOSSZIÉ SZÁM: II-65.839

MINŐSÍTÉS:

FEDŐNÉV:

NAPLÓBA BEVEZETVE:

ARCHIVBA ADVA:

ARCHIV SZÁM:

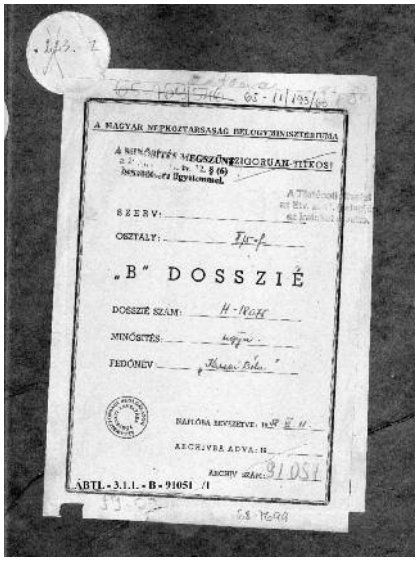
A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BELÜGYMINISZTÉRIUMA

SZIGORÚAN TITKOS!

SZERV:

OSZTÁLY: II/5-f

„B" DOSSZIÉ

DOSSZIÉ SZÁM: II-1044

MINŐSÍTÉS:

FEDŐNÉV: „Kassai Béla"

NAPLÓBA BEVEZETVE:

ARCHIVBA ADVA:

ÁBTL - 3.1.1. - B - 91051

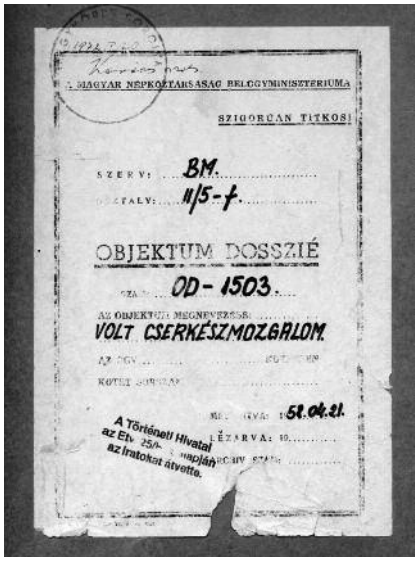
A MAGYAR NÉPKÖZTÁRSASÁG BELÜGYMINISZTÉRIUMA

SZIGORÚAN TITKOS!

SZERV: BM.

OSZTÁLY: II/5-f.

OBJEKTUM DOSSZIÉ

OD-1503.

VOLT CSERKÉSZMOZGALOM

A Történelmi Hivatal az Ét. 25/A. napján az iratokat átvette.

öntevékeny amatőr táncegyüttesét".[24] Ami egyáltalán nem volt jó ajánlólevél, mert az ügyet vivő Kuti György szerint az Intézetben is „szinte kizárólagosan ennek a nacionalista, zömmel cserkész jellegű, de legalábbis színezetű irányzatnak különböző fokon álló és különböző fokozatot elért képviselői és művelői tömörülnek".[25] Ráadásul a nemzetközi cserkészmozgalom és a külföldi magyar Cserkész Szövetség központja is Angliában volt, ezért a BM II/5 f. ügyosztály tisztje „a kiutazás mélyreható operatív biztosítása érdekében"[26] egyre szélesebbre vonta az ún. tanulmányozás körét. Felgyorsította az együttes tagjai közül már kiszemeltek beszervezését, s ún. társadalmi kapcsolatukat is arra ösztönözte, hogy ellenőrizzen és jelentsen. Így aztán 1958 és 1960 között az együttesről egyszerre három együttesi tag is írt jelentéseket. (Llangollenbe végül 74 énekes és táncos utazott ki, s a tartótiszt részletes kimutatása szerint ebből 21 fő volt ügynök, informátor, hivatalos és társadalmi kapcsolat.)

Hármuk közül önként csak az együttes KISZ-titkára vállalkozott a „Bihari elnevezésű táncegyüttesnél folyó illegális, narodnyik-nacionalista tendenciájú cserkészmunka felderítésére és megfigyelésére".[27] Az első hivatalos beszélgetések során a „Kiss Ferenc" fedőnevű ügynök[28] azt állította, érthető, hogy a nyári táborozások emlékeztetnek a régi cserkésztáborozásokra, hiszen az együttes alapítói korábban cserkészek voltak. De a légkör mentes a politikától, mert Novák, aki szerinte nem kommunista, de nem is ellenség, arra ösztönzi a fiatalokat, hogy csak művészeti kérdésekkel foglalkozzanak. (Ugyanez a BM nézőpontjából: „kínosan vigyáznak arra, nehogy megcsapja az együttes tagjait – tőlük független – a napi politikai események szele".[29]

A másik két ügynököt terhelő adatok révén vették rá a beszervezési nyilatkozat aláírására. Egyikük, „Kassai Béla"[30] osztályidegenként eleve kiszolgáltatott helyzetben volt, ráadásul aktívan részt vett az '56-os eseményekben is. Utóbbi vád ellen – ennek súlyához ne feledjük, 1958 júniusában vagyunk – azzal védekezett, hogy a Kádár-titkárság tudtával és megbízásával vett részt a Cserkészszövetség újjászervezésében. És épp azért mentek Novákkal együtt a régi Cserkészházba, állítja, „hogy a magyar ifjúság szervezéséből lehetőség szerint kiszorítsuk a nem oda való, klerikális-fasiszta 1945 előtti vezetőket".[31] Azaz meg akarták előzni az Éry Emil-féle régi vezetőket, hogy az általuk jóval balodalibbnak és jó pedagógusnak tartott Jánosi Sándorral az élen alakulhasson meg ismét a fiatalokat tömörítő szervezet. „Kassait" főként az angliai turnéra készülők figyelésével bízták meg: tudja meg, ki visz vagy hoz levelet, csomagot, üzenetet. A rutinosan felépített feladattervbe azonban hiba csúszott, mert „Kassai" – ahogyan azt az együttes társadalmi kapcsolata, a munkásőr „Veres"[32] jelentette is – elmesélte beszervezését Nováknak és a vele szoros barátságban álló Szigeti Károlynak[33], aki ugyancsak a Bihari tagja és koreográfusa volt. Dekonspirációja miatt tartója és azok felettesei az alábbiakat latolgatták: átirányítása más területre, közbiztonsági őrizetbe vétele és internálása vagy államtitoksértés miatt felelősségre vonása bíróság előtt.[34] „Kassait" 1959 májusában őrizetbe vették, többször kihallgatták, egyszer „tettleg bántalmazták" (mire azt is bevallotta, hogy az angliai turnén „kémkapcsolatot létesített egy általa ismeretlen külföldi személlyel", ám ezt később visszavonta[35]), de ügyét végül ejtették, hogy ezzel harmadik ügynökük tevékenységét ne veszélyeztessék.

---

[24]Uo. 847. o.
[25]Uo. 848. o.
[26]Uo. 849. o.
[27]ÁBTL, M 8836 13.o.
[28]A dossziéban található önéletrajz szerint: Uray Béla (1938) műszerész.
[29]ÁBTL, OD 1503 852. o.
[30]ÁBTL, B 9105 156. o.
Életrajza szerint: Boross Géza. Raktáros, apja tüzértiszt. Részt vett a regős cserkészmozgalomban, majd tagja volt a Csokonai, később az OKISZ néptáncegyüttesnek. 1950-ben érettségizett, egyetemre a származása miatt nem vették fel. 1951-ben édesapját és őt is kitelepítették, de ő fellebbezett, ezután bevitték katonának. Leszerelése után a HVDSZ szakelőadója, így a Bihari Együttes alapítója volt.
[31]Uo. 17. o.
[32]Személyét eddig nem tudtam azonosítani. – F. L.
[33]Szigeti Károly (1930–1986) táncos, koreográfus, színházrendező, aki a Bihari Együttesben kezdte koreográfusi pályáját. 1954-ben a Népművészeti Intézetbe került táncos referensnek. 1962-tól átvette a Vasas Művészegyüttes vezetését, 1966-tól pedig mozgástervezőként kapcsolódott be a Nemzeti Színház munkájába. Alapítója, később főrendezője lett a 25. Színháznak, majd a Népszínházban dolgozott, végül 1983-ban a kecskeméti Katona József Színházhoz szerződött. Életéről és emlékére született: Majoros József (szerk.): *Szigeti Károly emlékkönyv*. Szabad Tér, 1999.
[34]ÁBTL, M 8714 98. o.
[35]Uo. 47–48.

A „Puskin”[36] fedőnevű ügynök is zsarolható volt, hiszen aktív szerepet vállalt munkahelye, a Népművészeti Intézet forradalmi bizottságában. Beszervezésének okaira és körülményeire a jelentéseiben saját maga által leírtak („56 miatt kinyírtak”, „Elmondtam [...] 56 utáni lebukásomat az Intézetben”[37]), a 6-os kartonján szereplő „ellenforradalmi tevékenység”, valamint tartótisztje egyik ún. feladatterve utal. Utóbbi szerint az 1958 májusában beszervezett „Puskinról” köztudott, hogy „a »népi ideológia« embere, hogy az ellenforradalom alatt komolyan kompromittálta magát, hogy nem híve ennek a rendszernek”[38], így alkalmasnak tűnt a Bihari Együttes és az ugyancsak cserkész-gócpontnak tartott Népművészeti Intézet megfigyelésére. Életének egy korábbi epizódjára nincs utalás a „Puskin” dossziéban, de egyértelmű, hogy ő – ellentétben „Kassaival” – nem utazhatott a Bihari Együttessel Angliába, mert nem kaphatott útlevelet. „Puskin” ugyanis tizennyolc évesen, több hasonló korú pécsi fiatallal, köztük Simon Antallal[39] együtt, illegális határátlépésre készült 1948 decemberében. Jugoszlávián keresztül át szeretett volna kerülni az amerikai zónába. Kihallgatásakor azzal védekezett, hogy miután érettségi után nem jutott be az egyetemre, elhatározta, hogy „elmegyek világot látni”, és hozzátette, hogy politikai okai nem voltak, „mi kizárólag egyéni érdekekből akartunk Magyarországról elmenni”.[40] De valójában sehová nem jutott, mert már a pécsi pályaudvaron letartóztatták, és hat hónapra internálták. Az ÁVH pécsi osztályvezetője 1949 májusában az alábbi indoklással javasolta az internálás megszüntetését: „1948 végén Pécsett egy bizonyos disszidálási láz volt észlelhető, és így a nevezettek internálása meg kívánta előzni, hogy az ilyen vállalkozásoktól az érdeklődők elálljanak [sic!]. Nevezett és társainak a rendőrhatósági őrizete az eredményt elérte [...] környezetük nem demokrácia ellenes.”[41]

„Puskin” és Novák barátsága egyben művészi-alkotói közösséget is jelentett, mert a negyvenes–ötvenes évek mértéktelenül felduzzasztott amatőr mozgalmából éppen ekkor és főként az ő műhelyük kezd kitörni és a néptánchagyományból színpadi műformát teremteni. A BM II/5-ös alosztályát a polarizálódó néptánc-irányzatok természetesen a legkevésbé sem művészeti, hanem ideológiai okokból érdekelték. Ezért „Puskint” széles szakmai-kapcsolati rendszere alapján jóval többel bízták meg, mint a Bihari tagjainak figyelése. Tőle a „nacionalista” és „klerikális” csoportosulások figyelését várták, hiszen nem csupán a „népiesek” körében mozgott, hanem valaha a pécsi ciszterci gimnáziumban végzett. (A volt ciszterciekkel való kapcsolatából adódó megbízásai nem tartoznak jelen íráshoz.[42]) Megbízóit főként a Népművészeti Intézet munkatársai – köztük a Nagy Imre mellett dolgozó és 1956-ban a Szabad Kossuth Rádió kormánybiztosaként is tevékenykedő, de 1958-ban még szabadlábon lévő volt igazgató, Széll Jenő –, a néptánc-irányzatok, valamint a Karácsony Sándor pedagógiai eszméit követő volt cserkészvezető, Jánosi Sándor tevékenysége érdekelte. „Puskin” tartótisztje azonban – hiába a rendszeres és részletező jelentések, hiszen első évben 10-14 naponta születtek a jelentései – nem volt elégedett, mert „Puskin” főként művészeti és szakmai kérdéseket taglalt, míg az említettek ideológiai és politikai nézeteit alig érintette, azaz nem adott olyan információt, amit fel lehetett volna használni ellenük. Kollégáiról „Puskin” szinte kivétel nélkül elismerően írt: Szentpál Máriáról – Szentpál Olga egyik lányáról – például azt állítja, művelt, több nyelven beszél, tájékozott, megbízható, nagy tekintélyű, elismert szakember, aki nem politizál. Hibája – valami negatívumot nyilván elvártak e jelentésektől –, hogy nem volt adottsága a tánchoz, közeledése a néptánchoz polgári maradt.[43] Fiatal koreográfustársa, Tímár Sándor „Puskin” véleménye szerint „Nagyon sok reményekre jogosító, tehetséges szakember”, aki apolitikus, csak a szakmája érdekli.[44] Poór Annáról, aki az Intézetben a főnöke volt, azt állítja: rendkívül szívós, fegyelmezett, jó ítélőképességű, intelligens, tekintélyes, higgadt és óvatos vezető. „Törődik az emberei egyéni sorsával [...] mert ez is a vezető kötelmei közé tartozik [...], döntései mindig humánusak, segítőek.” Ezúttal részletesen kitér Poór politikai nézeteire, azt állítva róla, hogy képzett marxista, aki már a háború előtt részt vett az illegális mozgalomban, hazajövetele óta pedig a Táncszövetség, majd a Táncosztály élére is a Párt állította.[45] E jelentésekben fel sem bukkan Széll Jenő neve, holott tartótisztje azért kérte be e jellemzéseket, hogy „Széll Jenő és kapcsolatainak feldolgozásához használjuk fel”.[46] Ahol „Puskin” mégis megemlíti, az leleplező, mármint a BM munkamódszerére. „Puskin” ugyanis általában (zöld) tintával írta kézírásos jelentéseit, és ha nem ezek gépiratait vizsgáljuk, hanem az autográf jelentéseket, jól látszik, mit kellett utólag hozzáírnia ezekhez a már szignált jelentésekhez. A Poór Annáról szóló jelentés végén például kék tintával, a dátum és szignó után ez áll: „Tudomásom szerint Széll Jenővel még az illegalitásban ismerkedett meg [...] az Intézetben [...] jó volt a viszony közöttük. Nagyon hallgatott mindenben Széllre [...], most is nagyon jó a kapcsolat közöttük. Pór az Intézet átszervezése óta nagyon tönkrement.”[47] Ugyanez a tartótiszti metódus jelenik meg „Puskin” egyetlen olyan jelentésében is, amikor komolyabb következménye, az útlevél bevonása lett az általa leírtaknak. Az angliai útra készülő Bihari Együttes egyik olyan tagjáról kellett jelentenie, akinek volt szerelme kint maradt az apjánál Angliában, s bár azóta a lány férjhez ment, felmerült, hogy ez a táncosfiú esetleg disszidálni fog. „Puskin” azt írja, „Nagyon nehéz itt a konkrétum”, ám egyszer csak, ismét a már aláírt jelentés végén találunk egy –

[36]Az ügynök a 6-os karton szerint: Szigeti Károly.
[37]ÁBTL, M 20822 127. és 171. o.
[38]Uo. 138–139. o.
[39]Simon Antal (1927–?) táncos, koreográfus. 1950-től a Színművészeti Főiskola koreográfus szakára járt, majd a Pécsi Mecsek Táncegyüttes élére került. 1970-től átvette a Budapest Táncegyüttes művészeti vezetését, ahonnan 1989-ben vonult nyugdíjba. Feltehetően tavaly hunyt el.
[40]ÁBTL, V 46401 Kihallgatási jegyzőkönyv.
[41]Uo. BM ÁVH 22.685/1948
[42]Az egyházak ellehetetlenítését segítő „Fekete Hollók” fedőnevű ügyről az alábbi doktori disszertáció született: http://doktori.btk.elte.hu/hist/wirthnedierabernadett/tezis.pdf
A ciszterci rend 1945 utáni történetéről az alábbi disszertáció született: http://doktori.btk.elte.hu/hist/cuthnegyonieszter/diss.pdf
[43]ÁBTL, M 20822 61–62. o.
[44]Uo. 70. o.
[45]Uo. 91. o.
[46]Uo. 62. o.
[47]Uo. 91. o.

a külső sugalmazást leleplező – autográf kiegészítést: „Javaslom, hogy ebben a szituációban nem engedhetjük meg magunknak [sic!], hogy valaki kint maradjon, éppen ezért Kiss [Bálint – F. L.] ne menjen Angliába."[48] „Puskin" szakmai elemzései – a néptáncművészet két alapvető, Rábai Miklóshoz és Molnár Istvánhoz köthető irányzatáról vagy a Jánosi gyermektánc-pedagógiai eszméi és könyve kapcsán kialakult eltérő szakmai álláspontokról – ugyanazt írják le, mint ami a korabeli szakmai vitafórumokon is megjelent, elhangzott. Tartótisztje értékelése szerint jelentései „távolról sem kielégítő[k]. Ez is azt bizonyítja, hogy »Puskin«-nak még nincs meg a kellő gyakorlata, sőt, az akarata sem, hogy személyekről alapos és kielégítő jellemzést tudjon adni." Három hónappal később már türelmetlenebb: „még mindig nem küzdötte le magában azokat a természetes gátlásokat, amelyeket a velünk való együttműködés személyekre vonatkozó része benne kiváltott".[50] „Puskin" „Kassai" dekonspirációjáról is késve jelentett, ráadásul le is írta, hogy „mert nem akartam, hogy itthon maradjon".[51] Tartótisztje ezért hol figyelmezteti, hogy „többé nem fordulhat elő olyan dolog, hogy különböző humánus gondolatoktól vezéreltetve bármit is elhallgasson előlünk",[52] máskor a „kedvvel és eredményesen"[53] végzett ügynöki munka sikereként értékeli jelentéseit. „Puskin" a Bihari-turné lezajlása és „Kassai" dekonspirációja után, 1958 őszétől három hónapig nem is jelentkezett a tartótisztjénél. Ezért be kellett őt hívatni – jelenti a tartótiszt – Meruk Vilmoshoz, az Intézet új igazgatójához, aki előtt azonnal dekonspirált. Ám még egy évig így sem szabadult ki a BM öleléséből, mert Merukot a BM értesítette, hogy „ezzel a személlyel mi foglalkozunk". „Puskin" hiába kérte a kapcsolat megszakítását is, erről tartótisztje azt jelentette, hogy „erélyesen rendreutasítottuk az ügynököt, felelősségre vontuk [...] nyomatékosan figyelmeztettük, hogy ez többet nem fordulhat elő".[54] 1960 elejére „Puskin" jelentései mégis megritkultak, majd teljesen megszűntek, dossziéját 1963 októberében zárták le, 6-os kartonján a hálózatból való kizárásának okaként az „alkalmatlanság" szerepel.

●

A harmadik történet centrumában – bár egy ügynök kizárásához vezetett – az Állami Balett Intézet (ÁBI) vezetőinek engesztelhetetlen szigora, a tényekre alig figyelő, mindenütt erkölcstelenséget és a fiatalok „helyes" magatartására leselkedő veszélyeket szimatoló elszánt nyomozása áll. A szokásos iskolai fegyelmi ügy 1961 őszén azzal indult, hogy egy tizenhat éves diáklány (Vadas Katalin[55]) szombati hiányzásáról nem az Intézet által megkívánt sportorvostól, hanem a MÁV orvosától, dr. Végh Lászlótól hozott igazolást. Meghallgatásakor kiderült, péntek este egy házibulin volt egyik gimnáziumi osztálytársánál (Földessy Margit[56]). Az intézeti vizsgálat végül súlyos fegyelmi és ifjúságvédelmi ügyet kreált mindebből, hozzákötve a lányok fegyelmi ügyét az ún. Muskátli-galeri[57] rendőrségi felgöngyölítéséhez, amelynek az ÁBI-re vonatkozó dokumentumai egy nem mindennapi ügynök, „Orvos" aktáiban találhatók.[58] A dokumentumok másik, jóval bővebb és eddig feldolgozatlan részét az ÁBI irattára őrzi.[59]

Az iskola fegyelmi bizottságát az igazgatóhelyettes és párttitkár, Aszalós Károly vezette. Vadas első meghallgatása után még nem döntöttek arról, milyen súlyú legyen a növendék fegyelmije.[60] A megtorlógépezet egy hét múlva indult be, amikor másodszor is meghallgatták az egy évvel idősebb Karl Máriát,[61] aki egyszerre volt tagja az Operaháznak és magántanulója az Intézetnek. Karl ugyan nem volt ott a házibulin, de ismerte Végh Lászlót, akivel összefutott az utcán, így rá hivatkozva – bár Végh sem volt jelen másfél óránál tovább a házibulin – azt állította: a négy napig tartó házibulin rettenetes orgia volt. Karl egyébként – ellentétben Vadassal és Bérczes Máriával[62], akik mindketten akkor látták először a bulin jövő-menő fiúkat – jól ismerte a Váci utcai Muskátli presszó társaságát, hiszen ő valóban járt a presszóba, így ő adta az információkat az ott összejövőkről és Véghről (aki már neki is adott orvosi igazolást). A társaságról azt állította: „Filozófiájuk az idealizmus", erkölcstelenek, csupa romlott alak (homoszexuálisok, munkakerülők és emberkereskedők), ő azonban már szakított velük, megveti őket, mióta vőlegénye van. Azt azonban szeretné, ha nem tudódna ki, „hogy ő mondta el az egész ügyet".[63]

Az ügy ettől kezdve megállíthatatlanul haladt a maga útján. Aszalós kérdései főként a fiatalok szexuális viselkedésére vonatkoztak, a „galeri" összetéte-lét, tagjai világnézetét és életmódját firtatták. Meghallgatták a buliban ugyancsak jelen lévő Tóth Margitot[64] is, aki néhányszor a Muskátliban is járt, valamint három olyan növendéket (csupa tizenöt-tizenhat éves lányt), akik ismerték a Muskátliba járó fiúkat, és a buliról is ezt-azt hallottak –

[48]Uo. 46. o.
[49]Uo. 42. o.
[50]Uo. 57. o.
[51]Uo. 74. o.
[52]Uo. 75. o.
[53]Uo. 138. o.
[54]Uo. 138. o.
[55]Vadas Katalin (1945–2010) táncosnő, 1962-től nyugdíjba vonulásáig a Honvéd Együttes vezető táncosa.
[56]Földessy Margit (1946–) színésznő, már gyermekkorától filmen és színházban is játszott. A Színház- és Filmművészeti Főiskolát 1972-ben végezte el, több színháznak volt a tagja, majd 1985-ben megalapította saját Színjáték és Drámastúdióját.
[57]Kisfaludy András háromrészes dokumentumfilmje a „galeriről" *Törvénytelen muskátli* címmel 1996-ban készült:
https://www.youtube.com/watch?v=HkGMR738BLE
https://www.youtube.com/watch?v=EIO3FXC_2Q4
https://www.youtube.com/watch?v=VcqKLvbNpBY
[58]ÁBTL, B 78602. Az „Orvos" fedőnevű ügynök (dr. Végh László) ugyanis egyszerre adott jelentéseket, s egyszerre volt megkerülhetetlen alakja és alakítója a hatvanas évek nyugati és kortárs kultúrájára nyitott, egymáshoz lazán kapcsolódó fiatal fővárosi művész- és értelmiségi közösségeknek. Ellentmondásos személyiségét és tevékenységét ugyancsak egy doktori értekezés dolgozta fel: http://doktori.btk.elte.hu/phil/kurtiemese/diss.pdf, de Szőnyei Tamás is foglalkozott vele *Titkos írás* című könyvében (Noran, 2012).
[59]ÁBI Levéltár I. 1950 93, 1/h. doboz Hallgatói fegyelmi ügyek 1955 88.
[60]ÁBI Jegyzőkönyv 1961. X. 18.
[61]Ismert nevén: Aradi Mária (1944–) balerina. 1961 és 1964 között az Operaház balettegyüttesének tagja volt, majd négy évadra a Pécsi Baletthez került. Ezek után ismét a budapesti Operaház szólistája lett, 1971-től Münchenbe szerződött, 1972-től pedig visszavonulásáig az amszterdami Holland Nemzeti Balett vezető táncosnője volt.
[62]Bérczes Mária (1947–) az Operaház kartáncosnője volt 1964-től nyugdíjba vonulásáig.
[63]ÁBI Jegyzőkönyv 1961. X. 23. Az első beszélgetésnek nincs írásos nyoma, de ebben a szövegben előfordul a „múltkori beszélgetésünk" és az „ismételten kérettük" megfogalmazás.
[64]Tóth Margit (1945–) táncosnő, a Honvéd Együttes tagja 1962 és 1970 között.

Tooth Gábor Andor illusztrációja

több áttételen keresztül. Meghallgatták az Operaház KISZ-titkárát, Geszler Györgyöt,[65] aki rendszeresen járt a Muskátliba, és a házibulin is ott volt. Szerinte ezt a társaságot semmi nem fűzte össze, csak az, hogy szeretik a nyugati zenét, és egyébként is általában a modern művészet kérdéseiről beszélgetnek, s fontos könyveket, lemezeket lehet tőlük kölcsönkapni. Nincs köztük vezető, „mert mindenki a saját egyénisége szerint él".[66] Az ügy eközben egyre dagadt, értesítették a József Attila Színház párttitkárát – Földessy édesanyja, Komlós Juci ugyanis e színház tagja volt –, a kerületi pártbizottságot, a Művelődésügyi Minisztériumot, az Operaház balettigazgatóját és párttitkárát és a BM-t is, mert „A társaságot [...] fel kell számolni. [...] Az egész anyagot adjuk át a B.M: ifjúságvédelmi osztályának hogy a galeri többi tagjait megfigyeljék, és esetleg intézkedjenek."[67]

Néhány nap múlva Hidas Hedvig, az Intézet igazgatója már az ítéletet ismertette a tantestülettel:

[65]Geszler György (1943–) táncos, az Operaház tagja 1960 és 1972 között, közben elvégzi a Színház- és Filmművészeti Főiskola koreográfus szakát, azóta főként musicalek, operettek és show-műsorok koreográfusaként dolgozik

[66]ÁBI Jegyzőkönyv 1961. X. 30.

[67]ÁBI Jegyz könyv 1961. XI. 11.

Vadast és Tóthot kizárták, Bérczes igazgatói megrovást kapott, Földessyt pedig a sárospataki nevelőintézetbe helyezték át.[68] Vadasnak már előzőleg is volt fegyelmije, ez ügyben pedig azt állította, hogy éjjel hazament a buliról, holott ott aludt, ami tanárai szemében erkölcsi romlottságának bizonyítéka volt. Ráadásul olyan orvostól hozott igazolást, aki nem is látta őt. Tóth eltanácsolása jóval ingatagabb lábakon állt, hiszen annyi volt az alapja a fegyelmijének, hogy felment a bulira, így a tanári testület az eltanácsolás ideiglenes felfüggesztése mellett is dönthetett volna. Ám a tanárok közül többen pimasznak – hiszen Tóth nem restellt időnként „visszaszólni" nekik, és még dohányzott is –, szakmailag és erkölcsileg megbízhatatlannak tartották. Mások ellenben épp egyenességét, nevelhetőségét, eszességét és segítőkészségét emelték ki – hiába.[69]

Az Intézet vezetése összefoglalta a Művelődésügyi Minisztérium Művészetoktatási Osztálya számára, mire jutott azzal a vizsgálattal, amelyben már rég nem egy növendék igazolatlan hiányzásával, hanem „egy ifjúsági csoportosulás ügyével" foglalkoztak. Megállapították, hogy „A »galeri« politikai és erkölcsi felfogása rendkívül rombolóhatású, káros volt. Magukat »egzisztencialista galerinek« nevezték, és az egzisztencialisták filozófiáját akarták hirdetni úgy, hogy nem is tudták, hogy lényegében mi is az. »A mának élés«, az »úgy is jön a háború« és a másodpercek kihasználása volt az egyik alaptétele ideológiájuknak. A tagok szervezése nagyon tudatosan és szisztematikusan történt, azért tudtak annyi tudatlan fiatalt a »galeribe« bekapcsolni. A szervezés menete az volt, hogy a fiatalokat azzal csalogatták el az u.n. házibulikra, hogy a modern művészetről fognak beszélgetni, magnetofont fognak hallgatni és táncolnak. [...] A táncolás közben és után került sor szexuális témák megtárgyalására, vagy olyan elvek kifejtésére, mint például dr. Végh László orvos tette [...], hogy természetes az az ő körükben, »hogy egy modern 15 éves lány és fiú között kapcsolat, viszony alakuljon ki«."[70] Ennek az összefoglalónak alig van köze a fiatalok jegyzőkönyvekben rögzített válaszaihoz, amelyek sokkal inkább a hatvanas évek jellegzetes házibuliját festik le: a konyhában zsíros kenyér, a szobában félhomály, csak a magnó világító macskaszeme, tánc, csokiflip és triple sec, a zaj miatt felháborodott házmester és bekopogó szomszédok. Az Intézet vezetői azonban mintha meg sem hallották volna a figyelmi során meghallgatott diákokat, hiszen kérdéseik végig azt az általuk eleve feltételezett ideológiai és erkölcsi romlottságot firtatták – és végül is jobbára szó szerint is ugyanazokhoz a következtetésekhez vezettek –, amelyek a vizsgálat legelején, Karl megfogalmazásában elhangozottak.

„Orvost" nehéz, sőt végzetes helyzetbe hozta ez az intézeti fegyelmi ügy, hiszen az erről készült Feljegyzés az Egészségügyi Minisztériumhoz is átkerült. Munkahelye, a MÁV Kórház, ahol röntgenorvos volt, fegyelmi indított ellene. Tartótisztjének panaszolta el, azzal vádolják, hogy egzisztencialista nézeteket és helytelen erkölcsi elveket terjesztett a fiatalok körében, valamint hamis orvosi igazolásokat állított ki. „Orvos" szerint e fiatalok erkölcsileg átlagosak, nincs kialakult politikai véleményük. „Valamiféle kiforgatott exisztencialista életszemlélet áll hozzájuk legközelebb, az, amit a Valóság vagy a Nagyvilág c. folyóiratok cikkekben közöltek és közölnek." Saját felelősségének tisztázása miatt azt kérte, a rendőrség is vizsgálja ki az ügyet, mert a Balettintézet tényei „hiányosak, tendenciózusan beállítottak és felfújtak".[71] Hogy elkerülje a fegyelmi büntetést, januárban ki is lépett, ennek ellenére a kórház fegyelmi bizottsága a fiatalok befolyásolása és hamis orvosi igazolás miatt áthelyezéssel büntette.[72] „Orvos" kétségbeesve fellebbezett,[73] hiszen családos ember volt, ügyvédet fogadott, tanúkat hívott, de a másodfok is elmarasztalta. Ezért február elején azt jelenti magáról, hogy „jelenleg a Jégszínháznál korrepetálok mint zongorista",[74] márciusban már állás és jövedelem híján azért könyörög, hogy valahol elhelyezkedhessen. Tartótisztje szerint bár értékes, jól dolgozó ügynök, olyan rossz idegállapotban van, hogy nem kaphat új feladatot. Végül júliusban kizárták őt a hálózatból, bár azt a BM tisztjei is megállapítják, hogy a fegyelmi döntés ugyan túlzottan szigorú volt, ám „Orvos" azóta olyan zilált idegállapotban van, hogy fennáll a dekonspiráció veszélye, így további foglalkoztatása nem lenne célszerű.[75]

A „Muskátli-galeri" ügyet vizsgáló Budapesti Rendőrfőkapitányság – az ÁBI-ből ők már csak Vadast és Karlt hallgatták ki[76] – januári összefoglalója az ÁBI fegyelmi határozatait is túlzottan szigorúnak ítéli, mert „a galeri nem volt szervezett egység [...], a találkozások rendszertelenek és szervezetlenek voltak", Földessyn kívül a növendékek „egyszer sem, vagy egy esetben voltak ott", a házibulik pedig „egyrészt zenehallgatás, másrészt táncolás céljából lettek szervezve". Ami a tárasag egzisztencialista, idealista nézeteit illeti, „megállapítottuk, hogy a művészeti kérdésekkel, mint modern művészettel foglalkoztak, és művészeti irányvonalakról, mint elvont, egyénileg elképzelt eszmékről vitatkoztak [...], politikai vagy egyéb bűncselekményt tevékenységük során nem követtek el", ezért javasolják a fegyelmik felülvizsgálatát.[77] Erre azonban már nem kerülhetett sor, az Intézetből eltanácsolt és így a balettművészpályától örökre elzárt két – mesternőik szerint is tehetséges – növendék, Vadas Katalin és Tóth Margit 1962-től a Honvéd Együtteshez került, ahol legalább folytathatták táncospályájukat.[78]

---

[68]ÁBI Jegyz könyv 1961. XI. 15.
[69]Uo.
[70]ÁBI Feljegyzés 1961. XI. 16.
[71]ÁBTL, B 78602 117 121 o.
[72]Uo. 184–201 o.
[73]Uo. 137–140 o.
[74]Uo. 108 o.
[75]Uo. 152–154 o.
[76]Uo. 102–105. és 206–207.
[77]Uo. 130 132 o.
[78]Ezekben az években a Balett Intézetben mint az egyetlen hivatásos táncművészeket képző intézményben végzett növendékek számára nem létezett szabad szerződtetési rendszer. A társulatok igényeit mérlegelve a Művelődési Minisztérium osztotta szét a végzetteket. Az Operaházon kívül pedig mindössze egy balettegyüttes működött, az épp előz évben, 1960 őszén alakult Pécsi Balett, ahová ugyancsak a Minisztérium helyezte el a végzős osztályt. E két társulat mellett az Operett Színházban, valamint a debreceni és szegedi színházakban volt még színházi tánckar.